

INTERPRETACIJA BAŠTINE KAO ALAT ZA RAZVOJ TEMATSKIH ŠETNJI

Grad Zadar, Kneževa palača | Lipanj 2021.

Organizatori

Grad Zadar

**Hrvatska udruga za interpretaciju
baštine – Interpretirajmo Hrvatsku**

Voditeljice

Iva Čaleta Pleša i Ivana Jagić Boljat

Grad Zadar partner je na projektu sufinanciranom iz programa prekogranične suradnje INTERREG V-A Italija – Hrvatska 2014.-2020. pod nazivom RECOLOR: *Reviving and Enhancing artworks and Landscapes Of the Adriatic*. Projekt traje od 1. 1. 2019. do 31. 12. 2021., a sudjeluje 8 projektnih partnera iz Italije i Hrvatske. Cilj je unaprjeđenje potencijala odabranih kulturnih i prirodnih znamenitosti i krajolika koje se nalaze na području u kojem djeluje svaki partner projekta, a koje nisu dio tradicionalnih turističkih ruta.

sudionike su uvele u glavna načela i principe interpretacije baštine te ih provele kroz niz interaktivnih i iskustvenih vježbi, nudeći alate i tehnike za jačanje vještina u prezentiranju i razumijevanju baštine što je put do očuvanja, održivog razvoja i stvaranja boljeg društva.

Autorica koncepta turističke šetnje obalom Brodarice Zrinka Brkan Klarin, djelatnica Upravnog odjela za kulturu i šport Grada Zadra, sudionike je upoznala s planiranom rutom i njenim značajnim baštinskim fenomenima, kao i

„Znati naslijediti jedno je od najvećih i najtežih umijeća današnjice. Baštinik nije onaj kojemu je naslijeđe dano slučajno, već onaj koji je baštinu odlučio očuvati.“

— Anonimno

Odabrana pilot-lokacija Grada Zadra je perivoj u gradskoj četvrti Brodarica u kojemu je smještena zadarska sfinga, gradska znamenitost čija baštinska i turistička vrijednost do sada nisu valorizirane. Projektom se planira obnoviti i promovirati sfinga te potaknuti turističke vodiče za oblikovanje tematske šetnje koja obuhvaća znamenitosti područja Brodarice sa sfigom u fokusu. U sklopu projekta, u lipnju 2021. godine u prostoru Kneževe palače održan je dvodnevni seminar za turističke vodiče Zadra i okolice pod nazivom „Interpretacija baštine kao alat za razvoj tematskih šetnji“. Seminar je provela Hrvatska udruga za interpretaciju baštine – Interpretirajmo Hrvatsku kojoj je jedan od glavnih ciljeva promicanje održivog razvoja turizma te širenje znanja i vještina iz područja interpretacije baštine.

Voditeljice seminara, Iva Čaleta Pleša i Ivana Jagić Boljat, interpretacijske trenerice certificirane od strane Europske udruge za interpretaciju baštine – Interpret Europe,

planiranim aktivnostima projekta naglašavajući važnost uključivanja dionika, lokalnog stanovništva i turističkih vodiča kako bi ruta zaživjela.

Na seminaru je sudjelovalo 17 vodiča s licencom za zadarsko područje od kojih su neki i vlasnici turističkih agencija.

Nastavno na održani seminar nastao je ovaj edukativni priručnik kao podsjetnik polaznicima na teorijski i praktični okvir seminara, sa smjernicama za razvoj tematske šetnje uključujući različite ideje razvoja tematske šetnje Brodaricom, nastale u sklopu ovog seminara.

Baština je ono što smo naslijedili od prošlih generacija i što ćemo čuvati za buduće generacije.

Zadarski barkajoli njeguju šestostoljetnu obiteljsku tradiciju prijevoza putnika malim čamcima na vesla s jedne na drugu obalu zadarske gradske luke.

Definiciju interpretacije baštine donijeli su mnogi autori. Prvi među njima bio je Freeman Tilden kojeg nazivamo ocem interpretacije baštine. Godine 1957. napisao je inovativan priručnik za Nacionalne parkove SAD-a u kojem govori o osnovama i načelima interpretacije baštine. U svojoj definiciji opisuje interpretaciju kao „obrazovnu aktivnost čiji je cilj otkriti značenja i odnose nekih pojava kroz upotrebu originalnih predmeta, osobno iskustvo i

pomoću ilustrativnih medija, za razliku od jednostavnog komuniciranja činjeničnih informacija.“

Od tada do danas prošlo je mnogo vremena te su se pojavile brojne i raznolike definicije interpretacije baštine, no svima njima zajedničko je što povezuju taj pojam s objašnjenjem, tumačenjem i iznošenjem značenja neke pojave.

„Interpretacija je prevođenje znanstvenih činjenica na jezik običnih ljudi na ugodan, zanimljiv i pamtljiv način.“

(Sam H. Ham, 2009.)

Autor John Veverka smatra da se s posjetiteljima može komunicirati na dva načina: na informativan način i na interpretativan način.

„Interpretacija baštine podrazumijeva strukturiran oblik neformalnog učenja specijaliziran u komuniciranju značenja nekog mjesta njegovim posjetiteljima. Pritom interpretacija uspostavlja vezu između posjetitelja i onoga što oni mogu otkriti na baštinskom lokalitetu poput prirodnog rezervata, povijesnog lokaliteta ili muzeja.“
(*Interpret Europe*)

„Interpretacija je sredstvo komunikacije ideja i osjećaja koje pomaže ljudima da razumiju više sami o sebi, svojoj kulturi i svom izgrađenom ili prirodnom okolišu. Dobra interpretacija stvara smislene veze za posjetitelje, a koristi se u nacionalnim parkovima, muzejima, zoološkim vrtovima, botaničkim vrtovima i povijesnim

lokalitetima, odnosno na svim mjestima koja imaju priču koju treba ispričati.“ (*Interpretation Australia*)

„Interpretacija je komunikacijski proces osmišljen tako da posjetitelju otkriva značenje prirodnih i kulturnih vrijednosti neposrednim iskustvom, što pomaže posjetitelju stvoriti osobni odnos prema tim vrijednostima.“
(*Udruga Interpretation Canada, 1976.*)

„Interpretacija je komunikacijski proces koji stvara emocionalne i intelektualne veze između interesa publike i značenja svojstvenih resursima.“ (*National Association for Interpretation, USA, 2000.*)

Interpretativnom komunikacijom s posjetiteljima priču pretvaramo u iskustvo, a naše predstavljanje i tumačenje postaje doživljaj i emocija.

„Zaštita kroz poštovanje, poštovanje kroz razumijevanje, i razumijevanje kroz interpretaciju.“

— Conrad Wirth

Za uspješnu interpretaciju pomaže nam poistovjetiti se sa šest osnovnih principa interpretacije baštine koje je donio Freeman Tilden u svojoj knjizi *Interpreting Our Heritage* 1957. godine, a oni glase:

1

Svaka interpretacija koja na stanovit način ne povezuje prikazano ili opisano s nečime što je dio osobnosti ili iskustva posjetitelja bit će sterilna.

2

Informacija kao takva nije interpretacija. Interpretacija je otkrivenje bazirano na informaciji. To su dvije potpuno različite stvari. Ipak, svaka interpretacija uključuje informaciju.

3

Interpretacija je umijeće koje kombinira mnoga druga umijeća, neovisno je li prezentirana znanstvena, povijesna ili arhitektonska građa. Svako umijeće do neke se razine može naučiti.

4

Glavni cilj interpretacije nije instrukcija, već provokacija.

5

Interpretacija treba nastojati ukazati na cjelovitost (razni aspekti), a ne na samo jedan dio i mora se obraćati čovjeku u cjelini (dakle, i osjetilima i osjećajima), a ne samo jednom njegovom dijelu.

6

Interpretacija usmjerena djeci ne smije biti ublažena verzija prezentacije za odrasle, nego treba imati bitno drugačiji pristup. Da bi bila izvrsna, ona zahtijeva posebno razrađen program.

„Interpretacija je otkrivanje neke više istine koja se skriva iza svake izjave ili činjenice.”

— Freeman Tilden

Dodatno, autor John Veverka predložio je smjernice za uspješnu interpretaciju baštine, temeljene na Tildenovim principima. U nastavku donosimo njihov pregled.

Provociraj!

Zaokupi pozornost posjetitelja,
potakni njihov interes.

Budi relevantan!

Poveži sadržaj s nečime
osobnim, sadašnjim.

Otkrij!

Jedinstven, neobičan pogled
na temu.

Obraćaj se kompletnoj osobi!

Poruka je bitna, potrudi se oko nje!

Thorsten Ludwig , autor Priručnika za tečaj za vodiča-interpretatora baštine ističe sljedeće osnovne ciljeve interpretacije:

- › **Poticati upravljanje baštinom (postati ambasador, doživljavati baštinu osobno, inspirirati više nego davati instrukcije, koristiti različite uloge vodiča interpretatora, odnosno slušati, diskutirati, poticati sudionike)**
- › **Pretvoriti fenomen u doživljaj (pomagati da predmeti i događaji ožive kroz osjete, ples, pjesmu, slikanje, koristiti iznenađenja u interpretaciji koja nisu vidljiva na prvu, prilagoditi metodologiju grupi, koristiti usporedbe, primjere i druge načine kojima se fenomen približava grupi, prikaz fenomena u širim okvirima)**
- › **Sudjelovati u razmjenama sa sudionicima (saznati o pozadini grupe odnosno ljudi u grupi, koristiti dijalog, započeti razgovor, postavljati pitanja grupi)**
- › **Uskladiti činjenice sa smislenim temama (odrediti temu za interpretaciju sažimajući duge priče u zanimljive teme, otkrivati značenja fenomenima, pronaći univerzalne vrijednosti unutar teme, animirati one koji manje sudjeluju, shvatiti temu kao organizacijski alat oko kojeg se gradi interpretacija).**

„Morate prisustvovati nekim jako lošim izvedbama interpretacije da biste poželjeli da postoje određeni principi koji se mogu naučiti, a možda i škola za interpreatore.“

— Freeman Tilden

Počeci interpretacije baštine imaju korijene u razvoju upravljanja nacionalnim parkovima u SAD-u. Udruga NAI (*National Association for Interpretation*) koja djeluje na području SAD-a osnovana je 1988. godine, a nastala je povezivanjem dviju udruga: "Udruge interpretatora prirodoslovaca" (*engl. Association of Interpretive Naturalists*), osnovane 1954. i "Zapadne udruge interpretatora" (*Western Interpreters Association*), osnovane 1965. Prvi teoretičari interpretacije baštine dolaze s tog kontinenta, a ubrzo su se ideje i načela o interpretaciji baštine raširile i na ostale kontinente.

Godine 1975. u Europi je osnovana prva udruga za interpretaciju baštine, AHI (*Association for Heritage Interpretation*) koja od tada djeluje na području Velike Britanije.

Interpretation Australia osnovana je 1992. godine kako bi njezini članovi razmjenjivali probleme i ideje s kojima se susreću u području interpretacije baštine u Australiji i na Novom Zelandu, s ciljem poboljšanja standarda i kvalitete ove struke.

Europska priča ima noviju povijest. Na konferenciji održanoj 1999. godine u Engleskoj, koju je organiziralo Sveučilište Bournemouth zajedno s udrugom AHI, raspravljalo se o interpretaciji u Europi. Delegati iz mnogih zemalja usuglasili su se o potrebi postojanja udruge o interpretaciji baštine na europskoj razini, s ciljem jačanja ove struke na tom području. Godinu dana poslije Interpret Europe započeo je kao neformalna mreža kojoj je cilj bio podržati i inicirati interpretacijske aktivnosti diljem Europe. Takvo udruženje djelovalo je na volonterskoj razini, a zbog nepostojanja odgovarajućih resursa i uvjeta nije moglo opstati dulje od nekoliko godina. Na kasnijoj konferenciji održanoj 2007. godine u Škotskoj ponovno se otvorilo pitanje potrebe osnivanja paneuropske udruge koja će promovirati vještine i istraživanja iz područja interpretacije baštine. Brz napredak nije uslijedio zbog ponovnog nedostatka resursa, no postavljeni su temelji za osnivanje Europske udruge za interpretaciju baštine koja je službeno

osnovana 2010. godine. Od njezina osnutka mreža Interpret Europe ubrzano je rasla te 2021. godine broji više od 1000 članova iz 53 zemlje. Više o djelovanju udruge nalazi se na kraju ovog priručnika.

Pionirima interpretacije baštine smatraju se američki književnici, filozofi, prirodoslovci Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau, John Muir, Enos Mills i Freeman Tilden. Okruženje u prirodi, inspiracija koju priroda daje, smiraj, osjećaj nemoći naspram prirodnih sila potiče nas na refleksiju, samoispitivanje, kritiku i samokritiku što se nalazi u temeljima kvalitetne interpretacije baštine.

Ralph Waldo Emerson rodio se 1803. godine u Bostonu, školovao se na Harvardu i bavio se književnošću, filozofijom i proučavanjem religije. Pisao je poeziju, eseje, vodio dnevničke zapise i držao predavanja po cijeloj Americi. Zalagao se za ukidanje ropstva, isticao transcendentalnu prirodu čovjeka i vjerovao u čovjekovo božansko porijeklo. Njegova knjiga eseja *O prirodi* nastala je nakon puno godina proučavanja i promišljanja o smislu čovjekova postojanja.

Iz djela:

„Svaki pojedini predmet lijep je jedino ako naglašava univerzalnu milost.“

„Pjesnik, slikar, kipar, glazbenik, arhitekt, svi oni pokušavaju zgusnuti ljepotu svijeta u jednu točku, i svaki od njih u svojim dijelima pokušava zadovoljiti ljubav prema ljepoti koja potiče na stvaranje... Tako priroda djeluje kroz umjetnost pomoću volje čovjeka ispunjenog ljepotom njezinih iskonskih djela. Prema tome, svijet postoji kako bi duša zadovoljila žudnju za ljepotom...“

**„Priroda je posrednik misli, i to na tri načina:
1. Riječi su oznake prirodnih činjenica.
2. Pojedine prirodne činjenice simboli su pojedinih duhovnih činjenica.
3. Priroda je simbol duha...“**

Iz: Ralph Waldo Emerson: *O prirodi*, prev. Vojo Šindolić, Zagreb, 2013.

Čitajući djelo prepoznamo poruke koje u sebi nose univerzalan pojam, potiče se potraga za dubljim značenjima, važnost razmišljanja, osvještavanja, duh mjesta, cjelovitost osobe. Sve značajke interpretacije baštine su prisutne.

Ralph Waldo Emerson smatra se začetnikom transcendentalističkog pokreta koji je okupljao velik broj američkih intelektualaca iz kojeg je proizašao velik broj različitih inicijativa za važne promjene kao što su ukidanje ropstva, feminizam i pokret za očuvanje prirode. Pod utjecajem Emersona bio je i Henry David Thoreau koji se nastanio u samosagrađenoj kućici na Emersonovom zemljištu gdje je živio dvije godine i razvijao svoje reformističke ideje. Nakon završetka studija na Harvardu, zapošljava se u školi kao profesor, no napustio je službu jer je odbijao fizički kažnjavati učenike zbog čega je došao u sukob sa školskom upravom. Odbivši platiti porez kojim bi podržavao rat SAD-a s Meksikom, provodi jedan dan u zatvoru. Sutradan izlazi i pretpostavlja se da mu je tetka platila kaznu. Nakon toga piše svoje najvažnije djelo Građanski neposluh u kojem govori da građani imaju moralnu obvezu na neposlušnost prema vladi u trenutku kada vlada čini nepravde.

Njegovo djelo utjecalo je na mladog indijskog odvjetnika Mahatmu Gandhija i Martina Luthera Kinga prilikom stvaranja njihovih pokreta otpora.

John Muir bio je utjecajni škotsko-američki prirodoslovac, autor, filozof okoliša, botaničar, zoolog, glaciolog i zagovornik očuvanja divljina u Sjedinjenim Američkim Državama. Knjige u kojima opisuje svoje avanture u prirodi, posebno u Sierra Nevadi čitali su milijuni ljudi. Zahvaljujući njegovu aktivizmu i pisanju, Yosemite je proglašen nacionalnim parkom te na taj način sačuvan kao primjer vrijedne prirodne baštine. Taj primjer mnoge je inspirirao za očuvanje i drugih netaknutih površina. Johna Muira danas nazivaju ocem

nacionalnih parkova.

Ocem nacionalnog parka Rocky Mountain smatra se Enos Mills koji je s 14 godina napustio dom i otputovao u Estes Park u Coloradu k svojim rođacima. Zaljubio se u planine i prirodu i ostao ovdje sljedećih 20 godina radeći kao planinski vodič tijekom sezone te radeći u rudnicima i na farmama nakon sezone. Godine 1902. kupio je zemljište na kojem je sagradio hotel u kojem je radio i živio do svoje smrti. U svom hotelu nije dozvoljavao puštanje glazbe jer je htio da gosti čuju zvukove prirode.

Gradnjom drugog hotela i vidjevši dolazak sve više i više turista, Mills je puno pisao i radio na promociji turističke destinacije i njezinoj zaštiti. Predložio je granice parka za zaštitu i status nacionalnog parka što se ostvarilo 1915. kada je službeno označen nacionalni park Rocky Mountains. Hotel u kojem je živio i radio danas je muzej. Susret i poznanstvo s Johnom Muikom snažno je utjecalo na razvoj mladog Enosa Millsa.

Freeman Tilden smatra se ocem interpretacije baštine jer je prvi strukturirao načela interpretacije baštine i definirao je kao struku.

Rođen u Bostonu, Tilden je radio kao pisac novela i kazališnih komada te je pišući fikciju proputovao svijet. Umorivši se od te vrste pisanja, počeo je pisati o nacionalnim parkovima Amerike. Knjiga *Nacionalni parkovi: što mi znače* objavljena je 1951. i postala je hit.

No knjiga *Interpretirajući našu baštinu* objavljena 1957. označila je bit zanimanja interpretatora baštine. U knjizi je naveo šest bezvremenskih principa interpretacije baštine koji i danas čine osnovu svakoj kvalitetnoj interpretaciji baštine.

Zahvaljujući Tildenu mnogi interpretatori baštine u svoju interpretaciju uključuju inspiraciju, dublja značenja i relevantnost.

Već smo prije spomenuli da je baština sve ono što ostavljamo budućoj generaciji u nasljedstvo. Baštinski fenomen može biti prirodni ili kulturni, materijalan ili nematerijalan.

Možemo ga iskusiti svojim osjećajima i osjetilima na licu mjesta te mu kao društvo pridajemo određenu vrijednost. Tako jedan fenomen može imati osobnu ili obiteljsku vrijednost (obiteljsko nasljeđe), drugi može biti značajan za jednu lokalnu zajednicu (folklor), treći za jedan narod (nacionalni park), a četvrti može imati vrijednost prepoznatu na svjetskoj

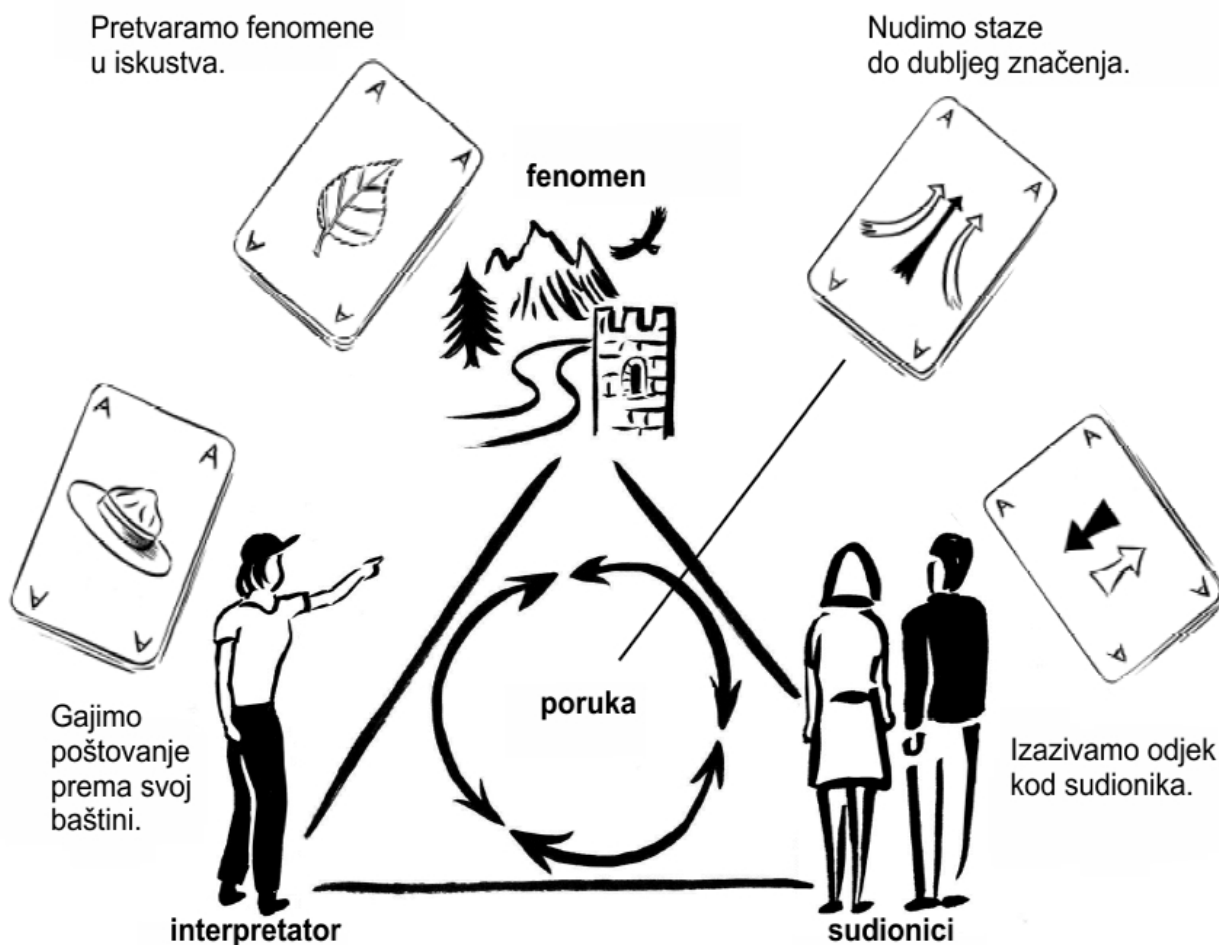
razini (baština UNESCO-a).

Nakon posjeta baštinskom lokalitetu ili susreta s baštinskim predmetom i povratka u njegovu svakodnevnicu, pitamo se je li posjetitelju taj lokalitet ili predmet postao važnijim? Osjeća li se s njime više povezan? Je li taj posjet lokalitetu ili susret s predmetom imao utjecaja na posjetiteljev vlastiti život i njegove buduće odluke?

Tri su okosnice od presudne važnosti za svaki interpretacijski proces:

- › **mjesto ili predmet koji treba iskustveno doživjeti**
- › **ljudi koji ga doživljavaju**
- › **osoba ili medij koji posreduje u interpretaciji**

Te tri okosnice čine interpretacijski trokut, prikazan u grafičkom prikazu koji slijedi.

U uspješnom interpretacijskom procesu posjetitelji nisu pasivni promatrači, već aktivni sudionici koji na poticaj, odnosno kroz provokaciju interpretatora ili medija interpretacije otkrivaju jedinstvene osobine mjesta ili predmeta, poistovjećujući svoje iskustvo s tim osobinama, dolazeći do dubljih značenja i stvarajući osobne poveznice s posjećenim lokalitetom ili predmetom s kojim su se susreli.

Interpretativna komunikacija nije jednosmjerna, već dvosmjerna, te joj je cilj potaknuti diskusiju, inspirirati nove ideje i rješenja za važna prirodna i društvena pitanja poput čovjekova utjecaja na okoliš, suživota s prirodom, održivog korištenja energije, društvene solidarnosti, tolerancije, ali i diskriminacije, rasizma, neravnopravnosti i nejednakosti. Možete li se sjetiti još nekih?

Kako bismo osigurali da će se sudionici poistovjetiti s porukom, pomaže nam da u nju uvrstimo univerzalni pojam. To je pojam od velikog značenja koji se tiče vrijednosti i problema gotovo svih ljudi svijeta. Univerzalan pojam može biti obitelj, prijateljstvo, tragedija, bol, promjena, briga, sloboda i zatočeništvo, ljubav i mržnja, život i smrt.

Ipak, ostaje najvažnije pitanje: što povezuje tri vrha trokuta iz prethodnog grafičkog prikaza? Čime se postiže da sudionici, nakon susreta s interpretacijom nekog elementa, osjećaju kao da je on dio njihova vlastitog života?

Interpretatori baštine pretvaraju fenomene u doživljaje, izazivaju odjek kod sudionika, nude puteve do dubljeg značenja te potiču brigu prema svojoj baštini.

„Kad biste svom djetetu mogli dati samo jedan poklon, neka to bude entuzijazam.“

— Bruce Barton

Ideja ili vodilja koju interpretacijskim doživljajem želimo prenijeti sudionicima zove se interpretacijska poruka. Ta početna ideja jedan je od najvažnijih elemenata interpretacije. Ona povezuje tri vrha interpretacijskog trokuta.

Poruka je kratka rečenica koja slijedi jednu ideju, a služi interpretatoru u pripremi šetnje. Na taj način interpretator se ne usredotočuje samo na temu o kojoj će pričati, i činjenice koje će prezentirati, već se fokus pomiče na poruku i dublja značenja. Činjenice su, naravno, i dalje važne, ali su organizirane na način da podupiru poruku koju želimo prenijeti.

No da bi interpretacijski proces bio uspješan, potreban je još jedan nezamjenjivi element, a to je ljubav. Interpretatori baštine bi zasigurno trebali biti:

› **predani baštini koju interpretiraju**

› **predani sudionicima kojima interpretiraju**

› **predani svom poslanju**

Ako netko doista voli sva tri ova elementa, bit će dovoljno nadahnut da dosegne vještine potrebne za dobru interpretaciju baštine.

Seminar „Interpretacija baštine kao alat za razvoj tematskih šetnji“ započeli smo interaktivnom aktivnosti predstavljanja, gdje su se sudionici tijekom petminutnog razgovora predstavili jedni drugima u paru, a potom im je zadatak bio predstaviti svog kolegu u kratkom govoru.

Tijekom prvog dana seminara napravili smo nekoliko vježbi na prostoru Trga pet bunara

i Perivoja kraljice Jelene, kojima je cilj bio potaknuti emociju, gledati predmet iz druge perspektive, sažeti doživljaj u nekoliko riječi, izvući značenja iz činjenica, osvijestiti okvire u kojima živimo i raspravljati tko daje vrijednost baštini.

Kroz aktivnosti smo osvještavali kako je baštinu moguće pretvoriti u osobni doživljaj i pronalaziti dublja značenja kroz fenomene.

—
Različite činjenice imaju različita značenja za svaku osobu.

lako na prvi pogled mogu izgledati jednako, svaki fenomen ima svoje jedinstvene osobine koje možemo doživjeti uključujući cijelu osobu: njezin um, tijelo (sva naša osjetila) i duh. S jedne strane imamo duh mjesta, s druge cjelovito biće koje ga doživljava.

Važno je uvijek interpretirati samo one fenomene koje je moguće vidjeti/osjetiti i tada ih ističemo

kao pojedinačne objekte/pojave. Vlastito/autentično iskustvo baštinskog fenomena adut je u nizu svih interpretacijskih aktivnosti. Čak i oštećen artefakt, slučajno pronađen tijekom interpretacijske šetnje, pruža snažniji doživljaj nego savršen primjerak iz našeg džepa. Što se vodič bolje uživi u trenutak kad slučajno naiđe na nepredviđene predmete ili događaje (što ne možemo predvidjeti), to će doživljaj biti snažniji.

—
Promjenom kuta gledanja
potičemo otkrivanje dubljih
značenja i unosimo emocije.

Vodiči-interpretatori šire svoj utjecaj onime što govore i načinom na koji govore. Vođenje se temelji na komunikaciji i javnom govoru. Nastup kao i vještine govora, glume, improvizacije i različitih izvođačkih umijeća mogu se savladati vježbom i cjeloživotnim neformalnim učenjem.

Drugi dan seminara započeo je tematskom šetnjom koja je sudionike povela do pilot-lokacije projekta RECOLOR – zadarske sfinge. Realizirana je tura koja je uključila sve znamenitosti i baštinske fenomene Brodarice: barkajole, povijesnu porporelu, privezišta, bitve, rezidencijalne vile, prva zadarska kupališta, destilerije, priče o pomorstvu grada, o sfingi, konzervatorima, arhitektima i umjetnicima te spomenicima koji ostaju iza njih kao pečat vremena.

Nakon obilaska terena sudionici su dobili brošuru koja sadrži kartu s ilustriranom rutom tematske šetnje od poluotoka, obalom Brodarice do uvale Maestral gdje se u zelenom perivoju jedne od rezidencijalnih vila nalazi zadarska sfera. Sadržaj karte otkriva više informacija o lokalitetima na ruti: barkajolima,

rezidencijalnim vilama, gradskoj četvrti Brodarica i perivoju u kojem se smjestila sfera. Koncept brošure s kartom i tekstovima osmislila je Zrinka Brkan Klarin, a dizajn potpisuje zadarski dizajner Filip Peraić. Brošuru je moguće preuzeti na [web stranici](#) koja je također nastala u sklopu projekta RECOLOR.

Na lokalitetu perivoja sa sferom, sudionici su iskusili još nekoliko vježbi kojima su došli do snažnih poruka o sfingi i pronalazili skrivena otkrića o fenomenu.

Kroz jednu od aktivnosti sudionici su se upoznali s različitim načinima pričanja priče i uključivanja publike, takozvanim metodološkim i retoričkim stepenicama. One interpretatorima služe kao alat koji olakšava pristup baštinskom fenomenu.

„Duh mjesta ne postoji bez ljudi.“

— Dragana Lucija Ratković Aydemir

Metodološke stepenice prema fenomenu

- > objašnjenje
- > opis (opažanje)
- > pripovijedanje (avantura, bajka, legenda, šala)
- > izraz u izvedbenoj umjetnosti (pjesništvo, rima, pjesma, melodija) – stimuliranje osjetila
- > poticanje mašte (primjerice, na temelju oblika stijena ili stabala) – demonstracija
- > ilustracija (fotografija, crtež, graf)
- > istraživanje (pokus)
- > igra (također igra uloga)

Retoričke stepenice do fenomena

Usporedba	Ova keramika je tanka poput pergamenta.
Primjer	Jedno od dobara, koje se prevozilo na ovoj ruti, bilo je staklo.
Slika riječi	Ove drevne posude imaju velike uši.
Promjena perspektive	Da smo mi plamenici...
Humaniziranje	...i tada kukac pomisli...
Kontrast	Neki su radili od kuće, a drugi provodili dane u tvornici.
Očigledno proturječje	Mrtvo drvo je živo!
Citat	Kao što je Aristotel rekao, siromaštvo je roditelj zločina.

—
Obilazak lokaliteta

—
Kad bi sfinga bila živa, što bi vam rekla? Ovakvim izjavama u prvom licu dolazimo do snažnih poruka koje se uvuku pod kožu.

—
Različite metodološke i retoričke stepenice alati su za pričanje priča i uključivanja ljudi te vode do doživljaja fenomena.

Svaki fenomen skriva tajne koje ne možemo otkriti na prvi pogled. Potrebno se zagledati i dublje istražiti uključujući sva naša osjetila.

U popodnevnom dijelu drugog dana seminara sudionici su nastavili s vježbama i grupnim radom. U četiri grupe zajedno su izrađivali mapu „Stablo činjenica i značenja“, a zadatak

im je bio mapirati činjenice o gradskoj četvrti Brodarica (u dijelu korijena stabla) i značenja (u dijelu krošnje stabla).

Kako bi dodatno vježbali prepoznavanje poruka, u sklopu vježbe sudionici su u prostoru Kneževa palače u grupama tragali za predmetom kroz koji će interpretirati pojam LJUBAV, nesvjesni činjenice da je svaka grupa u zadatku dobila

isti pojam. Nakon pripreme, svaka nas je grupa odvela do odabranog fenomena i prenijela svoj doživljaj zadanog pojma. Cilj je ovdje bio osvijestiti da smo svi različiti i da u sebi imamo različita značenja nekog univerzalnog pojma.

Potom smo kroz diskusiju i vježbu dodatno razmišljali o porukama i univerzalnim pojmovima, a u posljednjem dijelu seminara svaka grupa osmislila je svoju tematsku šetnju Brodaricom, koja se sastojala od razvoja poruke, odabira fenomena i osmišljavanja stepenica, odnosno načina pričanja priča i uključivanja sudionika.

Za kraj, svaka grupa je prezentirala svoje ideje, za čim je uslijedila dodatna diskusija i razmjena ideja, a u nastavku donosimo njihov opis.

Tematska šetnja koju je osmislila Zrinka Brkan Klarin bila je okosnica vježbe jer je logično napravljena, jasno strukturirana i zanimljiva te ispunjava sve ciljeve projektnog zadatka. Stoga su prijedlozi bili obogaćivanje predložene šetnje koja započinje upotrebom prvog javnog prijevoza u Zadru, barkajolima i nastavlja se ugodnom šetnjom uz more pored niza vila sagrađenih krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Svaka vila priča svoju priču te su se svi dotakli prve vile na ruti – monumentalne palače Luxardo gdje se nekad nalazila i tvornica koja je

proizvodila liker Maraschino. Neki od prijedloga su bili degustacija Maraschina na kraju šetnje u parku sa sfigom promatrajući zalazak sunca.

Vila Tamino krije zanimljivu i bogatu zbirku pomorske baštine koju je moguće posjetiti u suradnji sa znanstvenicima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji rade u toj vili. Sfiga u svakom od nas budi znatiželju i divljenje, ostavlja dojam mističnosti i skrivenih tajni. Dovoljno za detektivsku igru za djecu, obitelji, grupe zaljubljenika u mitove i legende. Jedan od prijedloga bila je igra *Pronađi blago u vrtu vile Atilije* gdje se nalazi zadarska sfiga.

Važna je stavka doba dana kad se šetnja radi zbog vrućina i šetnje, stoga se otvorila mogućnost plovidbe do vrta vile Atilije u jednom smjeru te bi se brod privezao na bitvu – kameno privezište koje simbolizira pomorsku baštinu i predstavlja povijest gradske četvrti Brodarica. Samo ime ovog predjela otkriva nam povijest te ostaje vodičima i zaljubljenicima u baštinu da je istražuju, otkrivaju dublja značenja, interpretiraju širokoj publici.

Odabir zanimljivih primjera iz prakse i korisnih edukativnih materijala

Europski fondovi, europski programi te drugi razni nacionalni izvori financiranja kao i samostalni pothvati turističkih djelatnika čiji poduzetnički i kreativni duh ne miruje rezultirali su brojnim zanimljivim turističkim projektima u kojima su se pokrenule tematske šetnje. Donosimo odabir zanimljivih projekata koji mogu poslužiti kao inspiracija i potencijal za suradnju.

Projekt *I-Archeo.S – Integrated System of the Natural and Cultural Activities* financirao se u sklopu programa teritorijalne suradnje Interreg Italija – Hrvatska i imao je za cilj izgraditi integrirani sistem usluga za valorizaciju prirodne i kulturne baštine temeljene na održivom ekonomskom razvoju. U sklopu projekta nastao je priručnik **Pazinske priče za vodiče**.

Priručnik za interpretaciju baštine nastao je u sklopu projekta INTERREG V-A Slovenija – Hrvatska 2014 – 2020, čiji je cilj valorizacija, interpretacija i održivo korištenje posebnog fenomena prirodne baštine krša u prekograničnom krajoliku. Priručnik predstavlja cjelovit uvid u proces interpretacijskog planiranja. Pored toga što ističe nužnost i dobrobit uključenja lokalne zajednice, njegova je vrijednost i što na jednom mjestu podastire terminologiju interpretacije baštine.

Zaklada Znanje na djelu provodila je projekt **Pro-Youth – Međunarodni programi učenja kroz rad u području kulturnog i baštinskog turizma**. Na temelju provedenih istraživanja i trendova u kulturnom turizmu, napravili su Pro-Youth metodologiju projektnog učenja uz mentorstvo koju su uspješno testirali pilot-treningom. As u rukavu baštinskog turizma nazvali su Pro-Youth metodologijom koja podrazumijeva autentičnost, stvaralaštvo i sudjelovanje – ključni elementi koji su lako razumljivi i koji trebaju biti sastavni dio bilo koje obrazovne aktivnosti ili kulturno-turističkog projekta povezanog s baštinom.

Preporuke za **javne politike iz kulturnog turizma**.

Pro-youth **pilot trening i priručnik**.

Parkovni biseri Slavonije ime je projekta čiji je cilj stvoriti integrirani turistički proizvod temeljen na obnovljenoj prirodnoj baštini koji će pridonijeti razvoju regionalnog koncepta razvoja kontinentalne turističke destinacije sa zaokruženom turističkom ponudom.

U sklopu projekta Parkovni biseri Slavonije nastala je edukativna platforma **Moj park**.

Iz bogatog sadržaja dostupnog na edukativnoj platformi izdvajamo **edukaciju** Interpretacija baštine u funkciji održivog razvoja turizma, gospodarstva i zaštite okoliša i online seriju edukativnih članaka **Čuvari parka**.

Udruga turističkih vodiča „Mihovil“ Šibenik aktivna je u provođenju edukativnih projekata za svoje članove te njeguju dobru suradnju s lokalnim dionicima što rezultira zanimljivim projektima u gradu Šibeniku i županiji.

Istra Inspirit je višestruko nagrađivani projekt doživljajnog turizma koji obogaćuje kulturno-turističku ponudu Istre oživljavanjem događaja na autentičnim lokacijama kroz uprizorene istarske legende i mitove.

Arheološki konceptualno turističko vođenje za mlade i seniore
<https://arhkontur.com/>

Dalmatia Storytelling Destination
<https://www.facebook.com/DalmacijaStorytelling>

Secret Zagreb Tours&Activites with a Twist.

Best of Zagreb's Walks, <https://bestofzagreb.com/>

Portal digitalizirane hrvatske pisane baštine zadarsko-šibenskog područja.

Priručnik participativnog turizma koji povezuje zajednicu i kulturu storytellingom.

Europska udruga za interpretaciju baštine Interpret Europe osnovana je 2010. godine i danas okuplja oko 1000 članova iz 53 zemlje iz Europe i svijeta.

Misija Udruge je osnažiti sve koji inspiriraju smisljeno povezivanje s prirodnom i kulturnom baštinom Europe kako bi oblikovali zajedničku budućnost.

Ciljevi Udruge su osvijestiti interpretaciju baštine na europskoj i nacionalnoj razini i jačati organizaciju putem članova koji podržavaju udrugu i imaju podršku udruge.

Kao odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom, Udruga je pokrenula inicijativu naziva *Recreating tourism through heritage interpretation*.

Udruga poziva zainteresirane organizacije da zajedno organiziraju treninge i edukaciju s ciljem razvoja kvalitetnih i održivih usluga i proizvoda, jačanja komunikacijskih i prezentacijskih vještina.

U okviru udruge djeluju različiti timovi (tim koji se bavi kulturnom baštinom, turizmom, interpretacijom geoloških lokaliteta, arhitekturom, tim za razvoj treninga, tim za društvene mreže, tim za enogastronomsku baštinu, tim za prirodnu baštinu, nacionalni

timovi za jačanje članstva u određenoj državi) s ciljem širenja znanja i svijesti o važnosti i prisutnosti interpretacije baštine u svakodnevnom okruženju.

Udruga provodi nekoliko certificiranih tečajeva: Tečaj za vodiča interpretatora, Tečaj za interpretacijskog pisca, Tečaj za interpretacijskog planera, kao i nekoliko modula: Modul za interpretacijskog domaćina te Modul za živu interpretaciju/kostimirano vođenje.

Udruga izdaje četiri puta godišnje online Novosti, prisutna je na društvenim mrežama, održava redovito webinare za svoje članove i sve zainteresirane, sudjeluje u projektima i aktivno zagovara interpretaciju baštine kao alat za bolje društvo.

Brošura koju je marljivo napravio Tim za turizam udruge Interpret Europe sadrži primjere dobre prakse i sva četiri primjera nalaze se u Hrvatskoj. Više informacija o inicijativi možete pronaći [ovdje](#).

Interpret Europe organizira godišnju konferenciju koja će se ove godine ponovno održati online od 1. do 4. listopada 2021. Tema konferencije je *Recreating tourism through heritage interpretation*. Kako se registrirati možete pronaći [ovdje](#).

Hrvatska udruga za interpretaciju baštine – Interpretirajmo Hrvatsku utemeljena je u travnju 2016. s vizijom o potrebi osvještavanja važnosti razvoja interpretacije baštine u Hrvatskoj, kojega je pretpostavka međusobno povezivanje zainteresiranih pojedinaca, ustanova i udruga i jačanje kompetencija u ovom području. Utemeljitelji su dokazani stručnjaci kad je posrijedi moderan pristup baštini, a bave se teorijom i praktičnom primjenom interpretacije baštine.

Predsjednica udruge je **Dragana Lucija Ratković Aydemir**, direktorica tvrtke Muze d.o.o. i član nadzornog odbora udruge Interpret Europe. U udruzi djeluju dvije potpredsjednice: **Iva Klarić Vujović**, muzeologinja, direktorica poslovanja u tvrtki Muze d.o.o. i trenerica interpretacije baštine po metodi Interpret Europe i **Iva Čaleta Pleša**, turistički vodič i interpretatorica baštine, trenerica interpretacije baštine po metodi Interpret Europe.

Osnivači i voditelji udruge su svi individualni članovi udruge Interpret Europe koji su aktivni u njenom radu (članovi nadzornog odbora, članovi radnih i istraživačkih grupa...). Cilj

predstavljanja udruge na konferencijama udruge Interpret Europe je umrežavanje i suradnja s partnerima iz Europe u projektima jačanja kompetencija iz područja interpretacije baštine. Udruga Interpretirajmo Hrvatsku djeluje kao neslužbeni ogranak europske udruge za interpretaciju baštine i cilj joj je kroz projekte u kojima sudjeluje organizirati certificirane programe od strane udruge Interpret Europe iz područja interpretacijskog vođenja, interpretacijskog planiranja, interpretacijskog pisanja i dr.

Interpretacijske metode i tehnike odnose se na prenošenje i tumačenje vrijednosti interpretacije baštine kroz interpretacijsko vođenje, planiranje medija interpretacije, interpretacijsko pisanje, interpretacijsko ugošćavanje i živu interpretaciju / kostimirano vođenje.

Interpretacija baštine odličan je način neformalnog učenja koji kroz zanimljive vježbe nudi alate i tehnike za jačanje vještina u prezentiranju i razumijevanju baštine što je put do očuvanja, održivog razvoja i stvaranja boljeg društva.

Ciljevi rada Udruge:

- › **poticanje izvrsnosti i učinkovitosti u interpretaciji hrvatske prirodne i kulturne baštine**
- › **širenje znanja i vještina iz područja interpretacije baštine**
- › **razmjena ideja, znanja i iskustava iz područja interpretacije baštine**
- › **podizanje standarda interpretacije baštine u Hrvatskoj**
- › **podizanje svijesti o ulozi i važnosti interpretatora baštine – promicanje zaštite baštine vjerodostojnom i učinkovitom interpretacijom**
- › **promicanje održivog razvoja odgovornom i uključivom interpretacijom baštine namijenjenom širokom spektru edukativnih i kulturnih ciljeva**
- › **unaprjeđenje kvalitete života osoba s posebnim potrebama promicanjem odgovorne i sveobuhvatne interpretacije baštine**
- › **promicanje turizma.**

Udruga obavlja sljedeće djelatnosti:

- › **organizacija edukacijskih aktivnosti o interpretaciji prirodne i kulturne baštine na području Republike Hrvatske organizacijom predavanja, seminara i radionica**
- › **organizacija skupova stručnjaka i korisnika interpretacije prirodne i kulturne baštine na području Republike Hrvatske**
- › **umrežavanje i suradnja sa srodnim međunarodnim udrugama s ciljem dijeljenja i razmjene znanja, metoda i praksi**
- › **izdavanje stručnih publikacija i promidžbenih materijala na području interpretacije prirodne i kulturne baštine**
- › **praćenje stanja u turizmu i predlaganje mjera za njegovo promicanje i razvoj.**

Aktivnosti i projekti Udruge:

- 1 U ožujku 2017. godine udruga je u Ogulinu održala prvu edukativnu radionicu o interpretaciji baštine. Na dvodnevnoj radionici sudjelovalo je 35 sudionika iz cijele Hrvatske. Radionica je organizirana u partnerstvu s Centrom za posjetitelje Ivanina kuća bajke iz Ogulina, zavičaja bajke, koji je izabran za prvu radionicu upravo jer je uspješan hrvatski primjer iz prakse valorizacije i interpretacije baštine te oblikovanja kulturne turističke destinacije s bajkom kao glavnim resursom. Ivanina kuća bajke danas broji više od 20 000 posjetitelja godišnje.
- 2 Predstavljanje udruge na konferencijama Europske udruge za interpretaciju baštine – Interpret Europe: 2016.: Mechelen, Belgija; 2017.: Prag, Češka; 2017.: Inverness, Škotska; Kőszegu, Mađarska, 2018.; Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2019.; online konferencija 2020.
- 3 Udruga je bila partner na dva projekta sufinancirana iz Javnog natječaja za sufinanciranje projekata strukovnih udruga u turizmu i/ili ugostiteljstvu Ministarstva turizma. Na natječaju iz 2018. s Udrugom turističkih vodiča Mihovil, Šibenik radila je na projektu „Interpretirajmo našu baštinu“ na kojem je organizirala trodnevnu radionicu o interpretaciji baštine te tečaj za 32 vodiča-interpretatora baštine u Šibeniku. Na natječaju iz 2019. s Udrugom turističkih vodiča grada Vukovara radila je na projektu „Interpretacija baštine za održivi razvoj turizma“ na kojem je bila organizirana trodnevna radionica istoga imena u Vinkovcima i Vukovaru.
- 4 Organizator certificiranih treninga za vodiče interpretatore i interpretacijske pisce u okviru projekta „Dalmacija storytelling destinacija“, 2020.
- 5 Udruga je u partnerstvu s Gradom Zadrom organizirala dvodnevni seminar „Interpretacija baštine kao alat za razvoj tematskih šetnji“ u sklopu međugraničnog projekta suradnje, Interreg Italy – Croatia 2014 – 2020 RECOLOR, u kojem Grad Zadar djeluje kao projektni partner, 2021.

Iva Čaleta Pleša je članica Europske udruge za interpretaciju baštine – Interpret Europe, certificirana trenerica interpretacije baštine prema metodi Interpret Europe, dopredsjednica Hrvatske udruge za interpretaciju baštine – Interpretirajmo Hrvatsku, turistički vodič za Zagreb.

Sa suprugom vodi **Doremizu** – kreativni prostor na zagrebačkoj Remizi u kojem je moguće organizirati radionice, snimanja, predavanja, sastanke i držati poduku, a u sklopu koje je i **Floyd Room** – privatni smještaj inspiriran ikonografijom grupe Pink Floyd.

Diplomirala je francuski i ruski jezik i književnosti, europske studije te muzeologiju i upravljanje baštinom. Živi i radi u Zagrebu.

Ivana Jagić Boljat magistra je turizma, muzeologije i upravljanja baštinom. Dugogodišnje iskustvo u razvoju projekata interpretacije baštine stekla je radeći u interdisciplinarnom timu tvrtke Muze d.o.o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Vlasnica je obrta za održivi razvoj i edukaciju *Visitor friendly*.

Certificirana je trenerica interpretacije baštine prema metodi Interpret Europe i turistički vodič za grad Zagreb i Zagrebačku županiju. Članica je izvršnog odbora Hrvatske udruge za interpretaciju baštine i aktivna članica udruge Interpret Europe gdje volontira u organizaciji godišnje konferencije.

Literatura korištena u nastajanju priručnika:

Draženić, Mirna, Smrekar, Aleš (ur.), Priručnik za interpretaciju baštine, ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, 2020.

Ludwig, Thorsten, Vodič-interpretator; Kako ljudima približiti baštinu, Bildungswerk interpretation, Werleshausen, 2015.

Tilden, Freeman, Interpreting our Heritage, 1957.

Veverka, John A., Interpretative Master Planning Volume one: Strategies for the New Millennium, MuseumsEtc Ltd, 2011.

Jagić Boljat, Ivana, Interpretacija prirodne i kulturne baštine za održivi razvoj lokalnih zajednica, Muze d.o.o., 2017.

Literatura za dodatno istraživanje teme:

Želimir Maštrović i Abdulah Seferović: Zadarska Brodarica - sjećanja i legende, Zadar, 2018.

Stanko Piplović: Slikar i konzervator Ivan Smirić, Croatica Christiana periodica, Vol. 16 No. 29, 1992.

Marija Stagličić: Graditeljstvo Zadra od klasicizma do secesije, Zagreb, 2013.

Autori: Ivana Jagić Boljat, Iva Čaleta Pleša

Urednici: Ivana Jagić Boljat, Iva Čaleta Pleša, Iva Klarić Vujović, Zrinka Brkan Klarin

Lektura: Lidija Vešligaj

Oblikovanje i prijelom: Boris Pleša

Autori fotografija: sudionici i voditeljice seminara